

В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ЗНАЧУЩІСТЬ МУЗИКИ Й СПІВУ В ГАРМОНІЙНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Педагогічна спадщина видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського безумовно залишається актуальною і сьогодні та широко використовується багатьма педагогами не лише нашої країни, але й в усьому світі.

Сприймання музики досліджується в багатьох напрямках. Музикознавчий напрям, наприклад, складають передусім праці Б.Асаф'єва. Психологічний напрям складають дослідження, присвячені музично-перцептивним здібностям людини.

Філософські аспекти музичного сприймання також мають глибоку історію. Яскравим прикладом філософського осмислення суті музичного мистецтва служать погляди давньогрецького вченого Аристотеля. Багато думок Аристотеля щодо мистецтва до цього часу не втратили своєї актуальності й мають методологічне значення, зокрема думка про необхідність досягнення естетичної насолоди від сприймання. Методологічного значення набуває визнання філософами невичерпності художнього твору, багатозначності його змісту, специфічності інформації художнього тексту.

В.О. Сухомлинський був одним з перших українських педагогів, який комплексно вивчав та масштабно впроваджував засоби мистецтва у художньо-естетичному розвитку дітей всіх вікових груп. Педагогічні поради В.О. Сухомлинського щодо гармонійного всебічного розвитку дітей пройшли довгий шлях від надання конкретних порад щодо виховання дітей засобами мистецтва («Серце віддаю дітям») до створення цілісної, авторської, оригінальної, самобутньої системи гармонійного виховання у Павлівській середній школі («Павлівська середня школа»). Учений писав, що одним із засобів гармонійного розвитку особистості, формування її культури є музика. Вона збуджує думки і почуття, викликає натхнення і насолоду, збагачує духовний світ людини, адже «музика – це джерело думки..., музика – це найсприятливіший фон, на якому виникає духовна спільність вихователя і дітей» [3, с. 66].

Творча особистість формується тільки творчою особистістю, якій притаманні різноманітні емоції, почуття. Тому лише педагог - творець (особливо педагог музики й співу) може формувати активну, творчу особистість [1, с.20].

В. О. Сухомлинський наголошував, що коли вчитель хоче бути справжнім вихователем, він повинен розкрити перед юним серцем красу людського перш за все в самому собі, адже його високе призначення – бути засобом розв'язання творчих, інтелектуальних завдань, «Покликання творить той, хто творить людину – люди, що виховують її », - вважав педагог [3, с.137].

Не можна не погодитись з думкою видатного педагога, що «виховання – творіння Людини» [5, с.191], а тому необхідна гармонія творіння Людини. Василь Олександрович був переконаний, що потенціал мистецтва тісно пов'язаний із художньо-естетичним і морально-етичним вихованням, що неможливо здійснювати гармонійний розвиток людини засобами мистецтва, не враховуючи досвід минулих поколінь. Впевненість, вірність певним ідеалам неможливі без високої емоційної культури, доброзичливості, гуманізму.

«Об'єкт нашої праці – найтонші сфери духовного життя особистості, яка формується – розум, почуття, воля, переконання, самосвідомість. Впливати на ці сфери можна тільки так само – розумом, почуттям, волею, переконанням, самосвідомістю. Найважливіші інструменти нашого впливу на духовний світ школяра – слово вчителя, створення обставин, у яких найяскравіше виражаються почуття» [4, с. 65] .

У книзі «Народження громадянина» педагог писав, що вбачає важливе виховне завдання в тому, щоб зробити мову почуттів доступною юній душі, навчити володіти цією мовою, слухати і користуватися нею як засобом самовираження. Якщо музика – це книга для читання на мові почуттів, то буквар цього предмета починається з слухання мови природи, з пізнання краси звуків, які народжуються навколо нас. У дитинстві вихованці великого педагога любили слухати музику саду, що цвіте, музику поля, на якому зацвіла гречка, музику весняних луків і осіннього дощу. Вони відчували, переживали красу навколишнього світу, і це облагороджувало їхні душі. Але якою б прекрасною не була музика природи, це ще не музика. Це букви, які якщо людина вивчить, зможе розпочати читати книгу на мові почуттів. Вихованці В.О. Сухомлинського від слухання музики природи вже в дитинстві поступово переходили до музичної творчості – грали на багатьох музичних інструментах. Але не для всіх дітей ця творчість стала улюбленою. Це не дивувало вченого.

Видатний педагог порівнював мистецтво з часом і простором, в якому живе краса людського духу. На власному практичному досвіді він переконувався, що мистецтво випрямляє душу людини як гімнастика тіло. В.О. Сухомлинський підкреслював, що пізнання навколишнього світу не може бути безпристрасним, без емоційним. Твори музичного мистецтва утверджують в душі молоді почуття краси. Краса – могутній засіб виховання чутливості душі [4, с. 414] Пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного, переживає естетичну насолоду. Педагог вказував, що дитяча душа однаково чутлива і до рідного слова, і до краси природи, і до музичної мелодії. Донесені в ранньому дитинстві до серця маленької людини багатогранні відтінки людських почуттів, зможуть підняти її на такий щабель культури, якого вона не досягне ніякими іншими засобами і в інші періоди життя. У роки дитинства, отроцтва особливо важливо, щоб дитина знайшла, відчула, усвідомила в собі красу, пережила захоплення красивим, людським в самій собі. Через красиве – до людського. Серед засобів виховання дітей краса стоїть на першому місці [3, с. 151].

Одним з провідних видів мистецтва, що має великий вплив на людину, В.О. Сухомлинський вважав музику: «Музика поєднує моральну, емоційну та естетичну сфери людини. Музика є мовою почуттів. Мелодія передає найтонші переживання, недосяжні слову. Музика починається там, де закінчується слово» [2, с. 410]. І якщо слово обмежується проникненням в найпотемніші куточки юного серця, якщо після слова починається глибоке проникнення в найпотемніші куточки юного серця, якщо після слова починається глибоке проникнення – музика, виховання не може бути повноцінним.

В.О. Сухомлинський справедливо вважав першими та найяскравішими сторінками для читання мови почуттів народні пісні. Чарівною силою володіє народна пісня, що висловлює захоплення та величність природи (наприклад, українські народні пісні «Місяць на небі», «Ніч яка місячна», «Стоїть гора високая» тощо). Народна пісня, що увірвала в себе голос люблячого серця, захопленого, зачарованого красою жінки, виховує у молоді романтичне, чисте, благородне почуття ніжності. У Павлівській середній школі естетичне виховання здійснювалося багатьма засобами, через систему різноманітних

видів творчої діяльності: слухання музики, спів пісень, підготовку та проведення багаточисленних концертів, шкільних ранків, вечорів, свят родин, гри на музичних інструментах.

На думку В.О. Сухомлинського, в естетичному вихованні особливо важливим є психологічні чинники, якими керується вихователь, знайомлячи дітей зі світом прекрасного. У його системі виховання головною була здатність емоційно реагувати на прекрасне і потреба у естетичних враженнях.

В.О. Сухомлинський намагався донести до юних сердець найтонші відтінки найвищого людського почуття – любові. Виховний вплив музики у цій сфері духовного життя надзвичайно великий, бо музика, мелодія, краса музичних звуків – важливий засіб морального і розумового виховання людини, джерело благородства серця і чистоти душі як вважав педагог. Великий учитель стверджував: «Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини» [5, с.126].

В.О. Сухомлинський застерігав від небезпеки перетворення молоді на бездумних споживачів краси, вважав це проблемою естетичного і морального виховання. Василь Олександрович, випереджаючи час, до досліджень сучасних психологів, звернув увагу на негативні наслідки впливу примітивної масової культури, яка нищить душі молодого покоління.

У своїй практичній роботі В.О. Сухомлинський використовував методику, яка забезпечувала належну якість навчально-виховного процесу. Він будував її на повазі, терпінні, на використанні природних даних кожної дитини, врахуванні особливостей її емоційної сфери. У наш час погляди В.О. Сухомлинського мають не меншу актуальність, ніж за життя видатного педагога. Адаже перед педагогами стоїть віковичне завдання – виховувати молоде покоління, яке має високі якості особистості та міцні знання.

У «Листах до сина» В.О. Сухомлинський писав: «Більше, ніж будь – коли, ми зобов'язані зараз думати про те, що вкладаємо у душу людини. Мене дуже тривожить, що з закінченням середньої школи для більшості студентів закінчується гуманітарна освіта... я маю на увазі широке гуманітарне виховання молоді - виховання емоційно-естетичне, виховання вишуканості і краси почуттів, виховання вразливої натури, чутливого, ніжного серця» [4, с.162]. Ці слова видатного педагога є особливо важливими у наш час, коли проблеми моральності і естетичного виховання є надзвичайно актуальними.

Список використаної літератури

1. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К., 1968.
2. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина. – М., 1987. –411с.
3. Сухомлинский В.А. О воспитании (сост. и авт. вступительного очерка С. Соловейчик). – М., 1988.
4. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. – Твори в 5-ти т. – Т.2. – К., 1976.
5. Тарапака Н.В. Роль емоцій у естетичному вихованні дітей дошкільного віку в системі поглядів В.О. Сухомлинського// Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох: Матеріали Міжнародно-практичної конференції та 5-х Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський і сучасність» /за заг. ред. академіка ЛПТИ України, голови Української Асоціації імені Василя Сухомлинського О.Я. Савченко. – Київ – Кіровоград, 1999.